

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

PROGRAM

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

MOST DO IZOBRAZBE (UŽU-MI) (predlog)

Ljubljana, 2011

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Besedilo prenovljenega programa je bilo sprejeto na XX. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je bila XX. XX. 2012. Program je oblikovan in prenovljen na Andragoškem centru Slovenije. Vsaka uporaba besedila programa ali posameznih delov besedila je dovoljena le z vednostjo in s pisnim soglasjem sestavljavcev programa.

Leto nastanka programa: 2002

Leto zadnje revizije programa: 2011

Jezikovni pregled: nelektorirano besedilo

KAZALO

1. SPLOŠNI DEL	5
1.1 IME PROGRAMA	5
1.2. UTEMELJENOST	5
1.2.1 Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU.....	5
1.2.2 Nacionalna evalvacija UŽU MI 2009 – 2011	6
1.2.3. Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje	9
1.2.4 Temeljne zmožnosti za življenjsko uspešnost	11
1.3 CILJNA SKUPINA.....	13
1.3.1 Značilnosti ciljne skupine.....	14
1.4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA.....	14
1.5 TRAJANJE PROGRAMA.....	17
1.6 POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA	17
2. POSEBNI DEL	18
2.1 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA.....	18
2.1.1 Priporočeno število udeležencev	18
2.1.2 Časovna razporeditev	18
2.1.3 Zagotavljanje pogojev za izvedbo programa oz. priprava izvedbenega kurikulum.....	18
2.1.4 Osební izobraževalni načrt	18
2.1.5 Zbirna mapa učnih dosežkov	18
2.1.6 Vključevanje udeležencev v program	18
2.1.7. Podpora odraslim na izobraževalni poti.....	19
2.2 KATALOG ZNANJA.....	20
2.2.1 Standardi znanja	20
2.2.2 Vsebine programa	31
2.2.3 Didaktično-metodična navodila za izpeljavo programa	32
2.2.4 Učno gradivo	35
2.2.5 Posebno znanje izvajalcev programa.....	35
2.2.6 Javna veljavnost programa.....	36
2.2.7 Sestavljenci programa	36
3. PRILOGE	37

3.1 Zbirna mapa udeležencev	37
3.2 Evalvacija programa	38

1. SPLOŠNI DEL

1.1 IME PROGRAMA

Ime izobraževalnega programa je Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Most do izobrazbe, s kratico UŽU-MI.

1.2. UTEMELJENOST

1.2.1 Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU

a) Izsledki nacionalne raziskave pismenosti

Program Most do izobrazbe je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti (Možina, 2011, str. 29). Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranljivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravni pismenosti. Raziskovalci področja so med letoma 2001 in 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ugotavljalo se je, kakšne so njihove pisne prakse ter možnosti za razvoj in ohranjanje pismenosti. Na podlagi teh raziskav ter ob upoštevanju nekaterih izkušenj pri izvajanju programov UŽU v devetdesetih letih se je postopoma začela razvijati paleta javnoveljavnih programov za razvoj pismenosti odraslih, med njimi program Most do izobrazbe. Ob programu za ciljno skupino je bil oblikovan tudi program usposabljanja strokovnih delavcev, t. i. Temeljno usposabljanje učiteljev za izvajanje programov UŽU, ki ga vsa ta leta vodi in izvaja Andragoški center Slovenije.

Ugotovitve mednarodne raziskave o pismenosti so pokazale, da zelo zaostajamo za drugimi razvitimi državami v Evropi in drugje v svetu; 77 odstotkov odraslih med 16. in 65. letom ne dosega ravni pismenosti, ki je potrebna za primerno vključevanje v sodobno družbo, zaznamovano z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo.

b) Raziskava o pismenosti mladih in brezposelnih

Evalvacija programov za brezposelne in raziskava CRP Temeljno znanje in spretnosti, mladih, staršev in brezposelnih (2001) sta bili temeljno empirično izhodišče za nastanek več programov UŽU, med njimi tudi Most do izobrazbe.

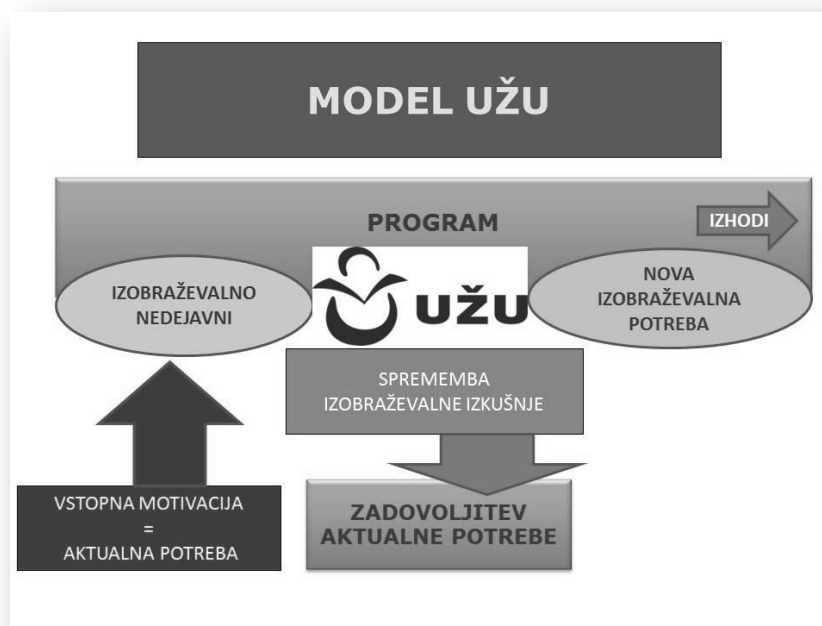
Raziskava Temeljno znanje in spretnosti, mladih, staršev in brezposelnih je pokazala, da so med mladimi, ki se ne izobražujejo redno, pomembne razlike glede nato, ali izobraževanje nadaljujejo ali pa se sploh ne izobražujejo. Kakršna koli oblika izobraževanja pripomore k ohranjanju temeljnih spretnosti in omogoča njihovo nadaljnje razvijanje. Raven temeljnega znanja in spretnosti pomembno vpliva tudi na dejavnosti mladih zunaj šole in močno loči tiste, ki jim dosežena raven omogoča uporabo različnih virov obveščanja, raznoliko porabo prostega časa v kulturnih ustanovah, saj ima to povratni učinek: bogati njihovo znanje in razvija temeljne spretnosti. Brezposelni se po svojih dosežkih pri preskusu pismenosti večinoma (87 %) uvrščajo pod mednarodno povprečje in imajo, v primerjavi z drugimi odraslimi, nižje stopnje izobrazbe. Vključevanje v izobraževalne dejavnosti povečuje možnosti za zaposlovanje, vendar se izobražuje v Sloveniji skoraj polovica manj brezposelnih (17 %) kakor odraslih na splošno (31%). Precej več se izobražujejo brezposelni, ki dosegajo višje ravni temeljnih spretnosti. Brezposelne najpogosteje ovira pri odločitvi za izobraževanje: previsoka cena izobraževalnega programa, torej pomanjkanje denarja, prevelika zaposlenost ali pomanjkanje časa in ustrezne izobraževalne ponudbe. Prevladujoče ravni temeljnih spretnosti

brezposelnih vplivajo tudi na količino in vrsto virov obveščanja, ki jih uporabljajo, porabo prostega časa, spremljanje javnega dogajanja. Brezposelnost že sama povzroči posameznikovo socialno izključenost, nižja raven temeljnega znanja in spretnosti pa ta občutek še povečuje. Pomemben dejavnik, povezan z ravni temeljnih spretnosti tudi pri odraslih, ki so že sami starši ali skrbniki otrok, pa je vpliv izobrazbe staršev. Spodbuden je podatek, da primerjava izobrazbe staršev odraslih in zdajšnjih staršev, ki so bili zajeti v raziskavo kaže, da imajo mlajši rodovi nekoliko višje stopnje izobrazbe (Knaflič, 2001, str.120).

b) Izobraževalni model za razvoj pismenosti odraslih

Model temelji na izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine in nedvomno daje pozitivne učinke pri izobraževanju najranljivejših skupin odraslih. Programi so različni zato, ker ponujajo z vidika programske zasnove UŽU različne učne priložnosti. Slovenski model programov UŽU je inovativen v evropskem prostoru.

Slika: Model izobraževalnih programov UŽU

Za vključitev ustreznih pripadnikov ranljive skupine v program je ključna t.i. vstopna motivacija. Ta v programih UŽU še posebej izhaja iz aktualne potrebe posameznika. Program Most do izobrazbe je oblikovan tako, da naj bi se vanj vključevali manj izobraženi odrasli, ki želijo nadaljevati šolanje ali se že izobražujejo. Vstop v program jim bo prinesel ključno spremembo – pozitivnejšo izobraževalno izkušnjo, ki omogoča zadovoljitev njihove potrebe po uspešnem dokončanju šolanja. Ob tem pridobivajo tudi druga znanja, ki so uporabna v vsakdanjem življenju. Posameznikova spoznanja in opolnomočenje prispevajo k poglobitvi ali celo k drugim novim izobraževalnim potrebam, kar razumemo kot kazalnik uspešnosti programa.

1.2.2 Nacionalna evalvacija UŽU MI 2009 – 2011

a) Nacionalna evalvacija javno veljavnih programov

Nacionalna evalvacija je pokazala, da se glavni cilj programa – obnovitev in pridobitev znanj za lažje obvladovanje učne snovi – v programu UŽU-MI uresničuje. V izobraževanje se je po končanem programu UŽU-MI vpisala slaba petina udeležencev. Kar 40% je jih vključila v druge tečaje, seminarje ali krožke (Javrh, 2011).

Program udeležencem omogoča tudi pridobivanje konkretnega znanja za vsakdanje življenje (iskanje informacij, obnašanje in obnovitev oziroma pridobitev temeljnih zmožnosti). Za približno polovico udeležencev v dosedanjih izvedbah je bilo pridobljeno znanje uporabno za nadaljevanje ali dokončanje izobraževanja, 62% udeležencev je potrdilo, da je program imel vpliv na urejanje njihovega življenja na sploh, polovica pa jih je zagotovila, da jim je pomagal tudi pri iskanju dela.

Nacionalna evalvacija zaključuje, da se cilji programa sicer uresničujejo, vendar so bile doslej največje ovire pri pridobivanju ustrezne ciljne skupine v programu UŽU-MI, nezadostno poznavanje vsebine programa s strani svetovalcev na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije in odsotnost poenotениh učno-motivacijskih gradiv, ki bi imele za glavni cilj dvig splošnih znanj o pomenu temeljnih kompetenc v sodobni družbi. Učitelji so na osnovi praktičnih izkušenj ugotavljali, da je smiselno v programu posebej izpostavljati naslednje jedrne vsebine programa: komunikacija, informacijsko-komunikacijske vsebine in medosebni odnosi in socialne spretnosti (Javrh, 2011).

b) Najbolj opazni učinki za udeležence po končanem programu

Nacionalna evalvacija je pokazala nekaj zakonitosti, ki veljajo za vse programe UŽU, čeprav so si tako glede na ciljne skupine kot tudi glede na opredeljene kratkoročne cilje različni. Programi nedvomno izboljšujejo pismenost odraslih v najširšem pomenu besede, poleg tega lahko pri udeležencih opazujemo še druge učinke.

Slika: Najbolj izraziti učinki programa UŽU-MI

- Sprememba izobraževalne izkušnje udeležениh in spremembe osebnih prepričanj

Socialno izključenost tvegajo tisti odrasli, ki niso dovolj razvili temeljnih zmožnosti. Čeprav se v izsledkih raziskav izobraževanje vse bolj kaže kot mogoči izhod iz socialne izključenosti, v praksi nastaja začaran krog: zaradi zgodnjega opuščanja šolanja mladi odrasli ostanejo brez znanja, kasneje se tudi od drugih možnih virov znanja vse bolj odvrčajo, s čimer se temelji za izoblikovanje temeljnih zmožnosti rahljajo. Pospešeno se porajajo z izkušnjami podkrepjena prepričanja o osebni neuspešnosti in »nedosegljivosti« ciljev, to pa spodbuja neudeležbo v kakršnih koli organiziranih oblikah izobraževanja. Primerjalni empirični podatki (prim. Radovan; pa tudi Mohorčič Špolar, Radovan in Ivančič, 2010) v Evropi pa tudi pri nas kažejo, da so eden resnih problemov pri animiranju ranljivih poprejšnje individualne negativne izkušnje v izobraževanju. Prav te močno utrujejo prepričanje posameznikov »učenje ni zame in jaz nisem za učenje«. Težave se pojavijo takoj, ko skušamo te odrasle navdušiti, da bi se udeležili posebnih izobraževalnih programov, kjer naj bi pridobili drugačne, pozitivne izobraževalne izkušnje in spremenili svoja prepričanja o tem, kaj jim ta dejavnost lahko ponudi.

Sprememba izobraževalne izkušnje odraslih je lahko ena od temeljnih poti iz začaranega kroga. Prav zato učitelji programa Most do izobrazbe še posebno pozornost namenjajo dobremu počutju, potrditvam in povezavi novega znanja z življenjskimi izkušnjami udeležениh. Nastati mora temeljna sprememba v izobraževalni izkušnji: ta mora biti prijetna, dinamična, navdušujoča, kar posameznika dolgoročno izpolnjuje.

- Izboljšanje jedrne pismenosti (branje, pisanje, temeljne matematične spretnosti)

Izhodiščna stopnja, do katere imajo udeleženci razvite temeljne spretnosti (branje, pisanje, računanje – uporabo temeljnih matematičnih operacij), je pri posameznikih zelo različna. Prav tej raznolikosti se že pri načrtovanju posebno pozorno prilagajajo tudi prijem in vsebinski poudarki programa. Udeleženci v programu izboljšajo tudi jedro pismenosti (branje, pisanje, računanje), čeprav to ni izrazito izpostavljen cilj. Te spretnosti se razvijejo ob zadovoljevanju »izhodiščne potrebe«, obnoviti znanja za lažje obvladovanje učne snovi, da bi končali izobraževanje oziroma pričeli novo. Ob pazljivo strukturiranih dejavnosti v programu udeleženci tudi berejo, čeprav te dejavnosti ne marajo in je ne obvladajo dobro; pripovedujejo in sporočajo svoja stališča, čeprav se težko izražajo; izračunavajo konkretne podatke, čeprav nikoli doslej na tak način niso uporabljali šolsko matematiko in računske operacije – vse to počnejo zato, ker želijo izpolniti svojo potrebo. Spretnosti branja, pisanja in računanja se s tem postavijo na svoje pravo mesto – so le orodje, sredstvo za zadovoljitev potrebe.

- Izboljšanje samopodobe ter oblikovanje novih načrtov za prihodnost

Ob pripravi programa je nujen temeljit razmislek učiteljev, zakaj obstajajo in se razvijajo različne »zavračajoče« kulture, na primer kultura obrobnosti, kultura nedoseganja pričakovanih ciljev itn., kajti značilnost samopodobe izključenih je demoralizacija, nezaupanje v sistem in nevarnost stalne izključenosti, ki se hranijo z različnimi oblikami revščine.

Med opaznimi učinki programa UŽU-MI mora biti izboljšanje in utrditev samopodobe udeležencev pa tudi jasnejše zavedanje o pomenu delovne identitete posameznika. Udeleženci naj skozi skupne dejavnosti postopno »spoznajo, da zmorejo«. Evalvacija je pokazala, da so udeleženci po dosedanjih izvedbah programa bolje poznali svoje pravice in jih tudi znali bolje uveljaviti. Med pozitivnimi učinki, ki vplivajo na samopodobo so še: precej povečana splošna poučenost, iskanje novih možnosti, zavedanje lastnih potencialov, udeležba v drugih programih in drugačen vsakdanjik udeležencev. Menili so, da je to povzročilo opazne spremembe v njihovem življenju, posledica tega pa je bila izboljšana samopodoba. Tudi najšibkejši posameznik bi moral dobiti izkušnjo, da lahko črpa iz lastnih ustvarjalnih zmožnosti ter da je njegov prispevek družbi pomemben, zaželen.

1.2.3. Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje¹

a) Evropski okvir

Evropski parlament je konec leta 2006 sprejel evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje. Okvir prvič na evropski ravni opredeljuje in določa ključne kompetence, ki jih državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi. Sistemi začetnega državljanstva in usposabljanja članic bi morali spodbujati razvoj teh kompetenc pri vseh mladih, njihova ponudba izobraževanja in usposabljanja za odrasle pa bi morala vsem odraslim zagotoviti dejanske priložnosti, da se teh spretnosti in kompetenc naučijo ter jih vzdržujejo (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Različne potrebe učečih se je treba zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti tistim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikraščenosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobražbenega potenciala. Primer takih skupin vključujejo osebe s šibkimi osnovnim znanji, zlasti pomanjkljivo pismenostjo, tisti, ki so zgodaj opustili šolanje, dolgotrajno brezposelnost in tisti, ki se po dolgi odsotnosti vračajo na delovno mesto, starejši, migranti in invalidi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Evropski okvir ključnih kompetenc vsem članicam priporoča, da razvijajo ponudbo ključnih kompetenc za vse kot del svojih strategij za vseživljenjsko učenje, vključno s strategijami za doseganje splošne pismenosti. V skladu z Referenčnim okvirjem se priporoča da članice zagotovijo: začetno izobraževanje in usposabljanje vsem mladim ponuja sredstva za oblikovanje ključnih kompetenc do ravni, ko bodo sposobni za odraslo življenje, in ki ustvarja podlago za nadaljnje učenje in poklicno življenje; ustrezno ponudbo tistim mladim, ki zaradi izobraževalne prikraščenosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih in gospodarskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev njihovega izobražbenega potenciala; da bo odraslim omogočeno razvijati in posodabljati njihove ključne kompetence vse življenje ter da bo poseben poudarek na ciljnih skupinah, ki so ugotovljene kot prednostne naloge v nacionalnem, regionalnem in/ali lokalnem okviru, na primer osebe, ki morajo posodobiti svoja znanja; da bo na voljo ustrezna infrastruktura za nadaljevanje izobraževanja in usposabljanja odraslih, vključno z učitelji in vodji usposabljanja, postopki preverjanja in vrednotenja, ukrepi za zagotovitev enakega dostopa do vseživljenjskega učenja in trga dela ter podpora učencem, ki bo priznava različne potrebe in kompetence odraslih; da bo skladnost ponudbe izobraževanja za odrasle in usposabljanja za posamezne državljane dosežena prek tesnih povezav s politiko zaposlovanja in socialno politiko, kulturno politiko, politiko inovativnosti ter drugimi politikami, ki vplivajo na mlade, ter prek sodelovanja s socialnimi partnerji in drugimi zainteresiranimi stranmi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

¹ V prispevku je praviloma za poimenovanje ključnih kompetence uporabljen poslovenjen izraz temeljne zmožnosti. Priporočilo o uporabi poslovenjenega izraza je bilo sprejeto na mednarodnem posvetu Strategija razvijanja in udejanjanja ključnih kompetenc v RS, Ljubljana, 30.-31. 3. 2005, na predlog delovne skupine za terminologijo pod vodstvom profesorja dr. Janeza Dularja. Čeprav pojem ne zajema t. i. »opravilne« zmožnosti (Strategija vseživljenjskega učenja, 2007, 39), je bilo v delovni skupini doseženo soglasje in sprejeto priporočilo, da se uporablja slovenski izraz. Druga poimenovanja za ključne kompetence – pismenost, funkcionalna pismenost, temeljne zmožnosti in spretnosti – pa so praviloma uporabljene pri navajanju opredelitev in stališč posameznih avtorjev, kot jih uporabljajo sami.

b) Unescova priporočila o razvoju pismenosti odraslih²

Na obeh Unescovih svetovanih konferencah o izobraževanju odraslih CONFINTEA V, 1997 (v nadaljevanju Hamburška deklaracija) in CONFINTEA VI v Belému, 2009 (v nadaljevanju belémski sklepi) je pismenost odraslih med ključnimi temami in priporočili za ukrepanje. Vsaka od tem v resnici zajema področja, ki jih določajo tudi evropski dokumenti. Za razliko od evropskih opredelitev – te sicer vedno vsebujejo humanistične vidike razvoja kompetenc (aktivno državljanstvo, osebni razvoj, sobivanje v skupnosti), nesporno pa prevladuje koncept, ki daje prednost razvoju kompetenc za povečanje ekonomske učinkovitosti in tekmovalnosti – Unesco uveljavlja humanistične vidike pismenosti (osebni razvoj in samouresničitev, družbeni razvoj). V središče postavlja posameznika in učenje za to, da uresničuje svojo pravico do dela (Hamburška deklaracija), tudi pri učenju za potrebe trga dela. V belémskih sklepih je pismenost odraslih opredeljena kot prva prioriteta in kot kontinuum učenja v vseh življenjskih obdobjih. V Belému so se dogovorili, da bodo za naslednje desetletje določene smeri razvoja in jasni cilji za povečevanje pismenosti odraslih, za spremljanje napredka na podlagi kritičnega merjenja (*assessment*), odpravljanja ovir in slabosti, da bodo povečani viri in znanje za izpeljevanje programov pismenosti, ponudba programov opismenjevanja bo relevantna za posameznika, omogočala bo razvoj funkcionalnega in trajnega znanja, spretnosti in kompetence ter nadaljnje učenje odraslih; dejavnosti opismenjevanja bodo osredotočene na najbolj prikrajšane skupine odraslih, postavljeni bodo mednarodni kazalniki in cilji za pismenost; sistematično bodo ocenjevali in poročali o napredku, med drugim tudi o virih in vlaganju v razvoj pismenosti v posamezni državi in na globalni ravni.

c) Nacionalni dokumenti

V Sloveniji uporabljamo v nacionalnih in strokovnih dokumentih, ki urejajo področje pismenosti in temeljnih zmožnosti, zelo različna poimenovanja, podobno kot v evropskih dokumentih. Pregled različnih poimenovanj pokaže (Možina, 2008), da so v ozadju teh poimenovanj tudi različni koncepti in modeli pismenosti, ki so pogosto rivalski. Najgloblji razlog za »rivalstvo« je to, da je pojem pismenost eden izmed med najbolj socialno in zgodovinsko determiniranih pojmov.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011) v poglavju o izobraževanju odraslih (Bela knjiga, 2011, 371–419) določa kot načelo oblikovanje nacionalnih, mednarodno primerljivih, standardov temeljnih zmožnosti in možnost, da odrasli nenehno razvijajo in posodablajo temeljne zmožnosti na tej ravni (prav tam, 376). V predlogih rešitev je razvijanje ustrezne ravni temeljnih zmožnosti umeščeno v srednje poklicno in strokovno izobraževanje odraslih ter v splošno neformalno izobraževanje odraslih.

Resolucija o nacionalnem programu za izobraževanje odraslih 2004–2010 (v nadaljevanju ReNPIO) določa cilje, neposredno povezane z razvijanjem temeljnih zmožnosti za razvijanje socialnega, kulturnega in človeškega kapitala. Strateški cilji v ReNPIO so opredeljeni na treh področjih, ki sta jih pozneje določila tudi Evropski svet in Evropska komisija. V letnih programih izobraževanja odraslih, s katerimi Vlada RS zagotavlja uresničevanje ReNPIO, je bilo do

² Unesco uporablja v svojih dokumentih dva pojma: pojem »temeljno izobraževanje za vse« in pojem »pismenost odraslih«. S prvim označuje pravico vseh ljudi, da s »temeljnim izobraževanjem uresničujejo svoje zmožnosti« ter »polno, svobodno in dejavno sodelujejo na vsakem področju življenja«. Pismenost odraslih pa opredeljujejo širše, kot »znanje in spretnosti, ki jih v hitro spreminjajočem se svetu potrebujemo vsi«. Pismenost je tudi »eden od temeljev za druge življenjske spretnosti«, je »katalizator za sodelovanje v družbenih, kulturnih, političnih in gospodarskih dejavnostih in za učenje za vse življenje«. Pismenost odraslih je opredeljena kot temeljna človekova pravica (Hamburška deklaracija, točki 9 in 11). V belémskih sklepih je narejen korak nazaj s stališča pismenosti kot človekove pravice: pismenost odraslih ni več opredeljena kot temeljna človekova pravica, ampak kot pravica, neločljivo povezana s pravico do izobraževanja.

leta 2009 vsako leto področje pismenosti opredeljeno kot prednostno (letni programi izobraževanja odraslih 2006–2008).

Strategija vseživljenjskosti učenja (v nadaljevanju Strategija VŽU) umešča temeljne zmožnosti kot samostojno področje v nacionalne cilje (zvišati raven vseh vrst pismenosti ter rabe pismenosti za različne namene in v različnih povezavah) in kot samostojno strateško jedro (temeljne zmožnosti za osebnostno rast in učenje). Temeljne zmožnosti v strateškem jedru postavlja Strategija VŽU na evropsko opredelitev osmih temeljnih zmožnosti. Ob tem pa posebej izpostavlja pomen prodiranja do globljih plasti, ki zadevajo osebnostne lastnosti, kot so: (avtentična) osebnost, (poklicna) identiteta, pojmovanja in prepričanja (npr. o učenju, znanju) in zmožnosti; pomembne so tudi bolj tehnične zmožnosti (spretnosti, metode, tehnike). Enako pozornost namenja Strategija VŽU tudi drugim sestavinam, ki omogočajo pridobivanje kakovostnega znanja: znanju v ožjem pomenu, strategiji učenja in zanimanju za predmet.

1.2.4 Temeljne zmožnosti za življenjsko uspešnost

Neustrezno razvite temeljne zmožnosti/pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebnostno razvili in primerno izrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. Pri nas je pojav neustrezno razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem³ ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, 2011, str. 133).

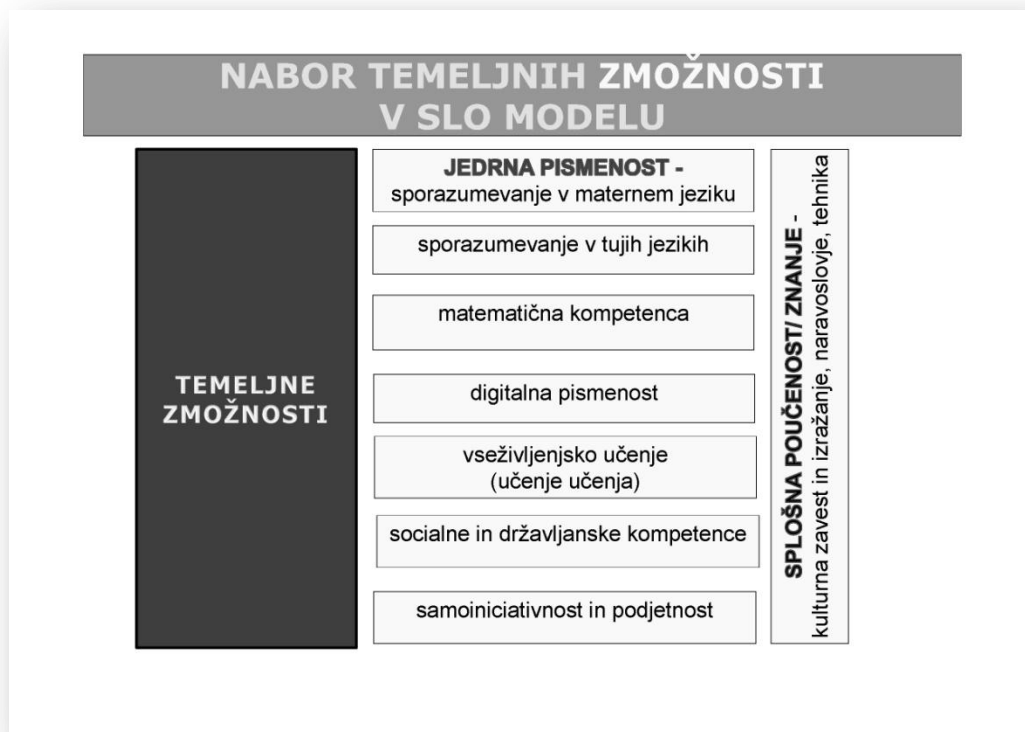
Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi. Za uresničevanje te vloge potrebujemo odrasli zelo raznolike zmožnosti, ki jih določajo kognitivni, motivacijski in družbeni pogoji. V teoriji, stroki in politiki je bilo sicer doseženo soglasje, da je med mnogoterimi zmožnosti odraslih treba določiti tiste, ki jih potrebuje vsakdo, da se uči, da nekaj naredi in da nekaj doseže. Na podlagi treh meril so določili osem temeljnih zmožnosti. Pri načrtovanju politik bo potrebno dosledno uveljavljanje merila, po katerem lahko opredelimo zmožnost kot ključno le, če zadosti vsemu trojemu: zahtevam na trgu dela, potrebam v osebnem in družbenem življenju in je pomembna za vse posameznike, ne samo za specialiste ali visoko izobražene (poudarek za vse posameznike) in ne izpostavlja tistih kompetenc, ki so potrebne v določenih specifičnih poklicih, karierah ali socialnih položajih. To pomeni, da – niti na ravni politike niti stroke ali prakse razvijanja in izvajanja programov za razvoj ključnih kompetenc – dejavnosti, ki so osredotočene samo na razvijanje zmožnosti, potrebne za trg dela, ni mogoče interpretirati kot programe/ukrepe za razvoj temeljnih zmožnosti (Drofenik 2011, 131-132).

V evropski in slovenski politiki in praksi razvoja temeljnih zmožnosti so te razdeljene v dve skupini: v osnovne in prečne temeljne zmožnosti. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem kot v evropskih političnih pobudah. Med temeljne zmožnosti, ki jih odrasli razvijajo v programih UŽU, so zajeti sporazumevanje v slovenskem in tujem jeziku, matematika in družboslovje. Med prečne temeljne zmožnosti umeščamo v Sloveniji digitalne zmožnosti, učiti se učiti, medsebojne, medkulturne in družbene ter državljanske zmožnosti; ne pa tudi podjetnosti. Prečno zmožnost

³ 25 000 odraslih z neustrezno razvitimi pisnimi spretnostmi bi morali vsako leto vključiti v programe za razvoj pismenosti, Strategija za zviševanje ravni pismenosti odraslih, 2003.

kulturna zavest in izražanje razvijajo odrasli v programih UŽU v sklopu maternega jezika in družboslovja (Drofenik 2011, str. 132).

Slika: Izbor temeljnih zmožnosti v programih UŽU

Izbor temeljnih zmožnosti izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov. Izbranih in v model umeščenih je osem ključnih zmožnosti:

- jedrna pismenost (t.j. »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematična kompetenca
- digitalna pismenost
- vseživljenjsko učenje (t.j. »učenje učenja«)
- socialne in državljanske kompetence
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (t.j. »kulturna zavest in izražanje«, »naravoslovje«, »tehnika«)

Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj, da je za razvoj temeljne zmožnosti bistveno tudi predmetno znanje, da učenja ni mogoče osredotočati le na učne dosežke in da temeljne zmožnosti niso praktično uporabne same zase, ampak je za njihovo uporabo potrebno specifično znanje, ki izhaja iz praktične izkušnje in refleksije. Poleg tega se morajo načrtovalci razvoja temeljnih zmožnosti odraslih in praktiki pri svojem delu neposredno in sami

odločati o tem, katere osnovne in katere prečne zmožnosti razvijati pri odraslih, kako v izobraževalnih programih krepiti posamezne sestavine (spoznavno, čustveno, akcijsko) in kako vključevati izkušnje in krepiti refleksijo odraslih. Pri odločanju o teh vprašanjih je prav, da izhajamo iz mnenj slovenskih strokovnjakov, ki se ukvarjajo s pismenostjo odraslih, iz izkušenj pri izpeljevanju izobraževalnih programov za razvoj pismenosti odraslih in ob tem tudi presojo, kakšen bo naš prispevek k uresničevanju evropskih priporočil o temeljnih zmožnostih (Drofenik 2011, str. 132-133).

Glavni cilj programa UŽU Most do izobrazbe je obnovitev in pridobitev znanja za lažje obvladovanje učne snovi kar naj bi povečalo možnosti za uspešen zaključek izobraževanja oziroma začetek novega. Za izpolnitev tega cilja so predvideni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih.

Slika: Poudarjene temeljne zmožnosti v programu Most do izobrazbe

Najbolj poudarjeni temeljni zmožnosti v programu Most do izobrazbe sta zmožnosti vseživljenjsko učenje (učenje učenja) ter socialne in državljanske kompetence. Zmožnosti matematična kompetenca in sporazumevanje v maternem jeziku (jedrna pismenost) in tujih jezikih so nekoliko manj izrazite. Ostale kompetence (digitalna pismenost, samoiniciativnost in podjetnost ter splošna poučenost) se skozi program sicer prav tako krepijo, a se razvijajo ob obravnavi posameznih vsebin.

1.3 CILJNA SKUPINA

Ciljno skupino predstavljajo manj izobraženi odrasli, ki želijo nadaljevati šolanje oziroma se že izobražujejo. Vključujejo se tudi udeleženci, ki želijo ponovno stopiti v izobraževanje in zato potrebujejo obnovitev in pridobitev znanj za lažje obvladovanje učne snovi.

Za uspešno izobraževanje je zelo pomembna dobra priprava na izobraževanje. Nekateri odrasli doživljajo pred ponovnim šolanjem stisko, ki je posledica šolskega neuspeha v mladosti. Ponovni neuspeh bi jih zelo verjetno odvrnil

od nadaljevanja šolanja. Učno pomoč, ki se organizira za odrasle, vključene v izobraževanje, so udeleženci izobraževanja doslej zelo dobro sprejeli, ker dopolnjuje pouk glede na potrebe in njihovo prejšnje znanje, jih spodbuja k izobraževanju in tako pripomore k boljšemu učnemu uspehu. Za ohranjanje motivacije za izobraževanje in doseganje začetnih uspehov je zelo pomembno, da udeleženci dobijo ustrezno pripravo za nadaljevanje izobraževanja.

1.3.1 Značilnosti ciljne skupine

Prvotno so načrtovalci programa predvideli, da se ga bodo udeleževali odrasli z naslednjimi značilnostmi: manjša motiviranost za izobraževanje (šibka splošna poučenost, slabe izkušnje s šolanjem), pomanjkljive spretnosti v komunikaciji, iskanju in izbiri informacij in na splošno pri dejavnem vključevanju v širšo družbeno skupnost, pomanjkljivo poznavanje učnih tehnik. Pri odraslih, ki so brezposelni in se nameravajo nadalje izobraževati, bi lahko zaradi položaja, v katerem so se znašli pričakovali še: slab gmotni položaj, neugodne psihosocialne učinke izključenosti iz delovnega okolja (depresivnost), pomanjkljivo obveščenost o možnostih za izobraževanje in zaposlovanje, obremenjenost z delovnimi in družinskimi obveznostmi in pomanjkanje prostega časa.

Evalvacija 2009-2010 je pokazala, da je bilo v ta program do konca leta 2009 vključenih 1421 udeležencev, polovica iz podeželskega okolja. Vključevale so se predvsem ženske (le 27,1% moških), tudi v srednjih letih. Med vključenimi je bila približno petina takih, ki so že končali štiriletno poklicno, strokovno ali splošno srednjo šolo in posebnih težav s pismenostjo ne bi smeli imeti. Več kot polovica vseh vključenih je bila ob vključitvi brezposelna, od zaposlenih pa je bilo največ gospodinj, gostincev, čistilk, trgovcev, delavcev v proizvodnji. Približno petina vseh se je po dokončanem programu vpisala v šolo. Po mnenju učiteljev so bila glavna pričakovanja udeležencev povezana predvsem s pomočjo pri iskanju zaposlitve oziroma s pomočjo pri vključevanju v izobraževanje, najpogostejša glavna pričakovanja udeležencev pa so dejansko kombinacija več ciljev: dokončanje šole, obnovitev znanja in novo izobraževanje. Več udeležencev, ki so sodelovali v naših poglobljenih intervjujih, je povedalo, da je bil ključen razlog, da so se programa udeležili, napotitev zavoda za zaposlovanje (udeležba v programu je bila obvezna, sicer bi jim ukinili denarno pomoč). Po ocenah učiteljev so bile za dejansko vključene udeležence najbolj učinkovite jedrne vsebine programa glede na potrebe udeležencev sledeča: komunikacija, IKT vsebine in medosebni odnosi. Največ učiteljev je menilo, da udeležencem primanjkujejo ključna temeljna znanja in spretnosti predvsem glede strategij učenja in obvladovanja IKT tehnologij. To so potrdili udeleženci sami, ki so zaradi udeležbe v programu UŽU-MI postali bolj uspešni, saj so pridobili nove spretnosti za stike z drugimi in se zdaj znajo bolje izražati ter zastopati svoje mnenje. Večina učiteljev ni zaznala posebnih potreb udeležencev, ki jih s programom UŽU-MI ne bi mogli doseči. Večini udeležencem (96%) je program UŽU-MI koristil, le 4% udeležencev, ki so sodelovali v raziskavi, je odgovorilo, da pridobljeno znanje ni uporabno pri delu oziroma iskanju nove zaposlitve. Glede dopolnitve znanj udeleženci v resnici niso veliko pričakovali, zelo pogosto o tem sploh »niso razmišljali«. Nekateri bi si želeli več izvedeti o bodoči vlogi zaposlenega in pogojih v podjetjih tako, da bi kot udeleženci UŽU-MI šli na ogled v proizvodnjo.

1.4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Glavni cilj programa je obnovitev in pridobitev znanj za lažje obvladovanje učne snovi, kar povečuje možnosti za uspešen zaključek šolanja.

Evalvacija 2009-2010 je pokazala, da so dosednji udeleženci so pridobili naslednja konkretna manjkajoča znanja: računalniška znanja, kako najti knjige in uporaba knjižnice nasploh, kakšno je primerno obnašanje v družbi (bonton), kako se obnašati do otrok, kako obračunati dohodnino, matematična znanja (deljenje, osnovne računske operacije) in druga. Nekateri so prišli v program brez pričakovanj. Kje so jim ta znanja najbolj pomagala po zaključku programa, pa so bila mnenja udeležencev deljena glede na potrebe: del jih je potrdilo, da je znanje učinkovito kot pomoč za vključitev v delo, posamezniki so poročali, da so po zaključku programa dejansko dobili zaposlitev, del udeležencev je menil, da jim je to znanje pomagalo pri nadaljevanju izobraževanja. Nekateri so trčili na birokratske ovire.

Med nepričakovanimi presenečenji pri učinkih programa so nekdanji udeleženci omenjali pozitivno izkušnjo druženja, izkustvo »učenja na zabaven način« ter možnost, da udeleženec sam »ugotovi, kaj hoče«.

Splošni cilji programa glede na poudarjene temelje in možnosti so:

VSEŽIVLJENJSKO UČENJE (UČENJE UČENJA)

Učenje učenja je sposobnost slediti in vztrajati pri učenju. Posamezniki bi morali biti sposobni organizirati in urejati svoje učenje tako posamezno kot tudi v skupini ter usvajati, obdelovati, evalvirati in sprejemati nova znanja. Sposobnost učenja vključuje tudi zavedanje o procesih učenja in potrebah posameznika, ki se uči, vključuje identifikacijo razpoložljivih priložnosti in sposobnost rokovanja z ovirami, vse to z namenom, da bi bilo učenje uspešno. Učenje učenja spodbuja učeče se, da se zanašajo na preteklo učenje in izkušnje, da bi uporabili znanja in sposobnosti v različnih življenjskih situacijah – doma, v službi, pri izobraževanju. Zelo pomembna dejavnika učenja sta motivacija in posameznikove sposobnosti. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- zmožen bo zavestne odločitve, da bo zapustil znano okolje in se prepustil novim izkušnjam,
- sebe bo pripravljen videti tudi kot učenca,
- svoj osebni napredek povezuje tudi z učenjem in razume pomembnost te kompetence za življenjsko uspešnost,
- določi učne cilje in poti, kako jih bo dosegel, usvojil nova znanja in okreplil že usvojena,
- zaveda se rezultatov svojega učenja,
- uporablja naučeno v novih situacijah,
- splošna poučenost o procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.

SOCIALNE IN DRŽAVLJANSKE KOMPETENCE (Medosebne, medkulturne in družbene kompetence)

Socialne kompetence zajemajo učinkovito in konstruktivno sodelovanje v družbenem in delovnem okolju, še posebej v družbah z naraščajočo raznolikostjo. Prav tako so te sposobnosti pomembne pri reševanju konfliktov. Okrepljene državljanske kompetence omogočajo posamezniku, da se zavestno in bolj vidno udejstvuje v družbenem življenju. Te sposobnosti temeljijo na poznavanju socialnih in političnih vsebin in obvez, kar je temelj za aktivno in demokratično udejstvovanje posameznika. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- usposobljenost za dostop do institucij, saj pozna temeljne elemente državljanstva, (npr. pripadnost, temeljne pravice in svoboščine),
- vzpostavlja stike z drugimi ter s tem vse življenje prepoznava različne situacije in kulture,
- sodeluje v javnem življenju ter sprejema aktivno vlogo državljana na osebni in medosebni ravni
- zmožen je sporazumevanja v različnih okoljih, strpnosti, izražanja in razumevanja različnih pogledov, pogajanja z ustvarjanjem zaupanja in sočustvovanja,
- spoštuje različnost drugih ter je pripravljen premagovati predsodke in sklepati kompromise

- zavzema se za spoštovanje človekovih pravic, enakost, ki je osnova za demokracijo, spoštovanje, ter razumevanje razlik v prepričanjih ali etnični pripadnosti.
- usposobljenost za dostop do institucij, saj pozna tri temeljne elemente državljanstva (kdo ima status državljanstva v določeni politični skupnosti); temeljne pravice in svoboščin, ki opredeljuje pravice državljanov kot članov politične skupnosti; ter državljanske vrline, ki naj jih imajo državljani kot člani politične skupnosti)

MATEMATIČNA KOMPETENCA

Matematična kompetenca obsega ustrezno ukrepanje v položajih v resničnem življenju, ki zahteva matematična znanja. Odrasli je zmožen samostojno, pravilno in na učinkovit način uporabiti to znanje v množici vsakodnevnih okoliščin. Številka predstavljivost je uporaba seštevanja in odštevanja, množenja in deljenja, odstotkov in razmerij z miselnim in pisnim preračunavanjem za reševanje problemov. Matematična kompetentnost obsega uporabo matematičnih načinov mišljenja (npr. logično in prostorsko mišljenje) ter predstave (npr. grafični prikazi podatkov, modeli, konstrukcije), ki so univerzalno uporabni za razlago in opis stvarnosti. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- zmožnost samostojno, pravilno in na učinkovit način uporabiti osnovno matematično znanje v množici vsakodnevnih okoliščin,
- številka predstavljivost, npr. poznavanje števil, razmerij in sklepanje o razmerjih, merjenje, oblika in prostor, geometrija, obdelovanje podatkov,
- razumevanje položajev v resničnem življenju, v katerih je potrebna matematična dejavnost, npr. osmišljanje števil, uporaba matematičnega jezika, razumevanje in uporaba preprostih formul, ocenjevanje in izvajanje natančnih izračunov, uporaba orodij za računanje (npr. kalkulator, IKT),
- pripravljenost sprejeti nove matematične informacije,
- splošna poučenost o prisotnosti matematike v vsakdanjem življenju in pomenu poznavanja temeljnih matematičnih operacij za življenjsko uspešnost.

V okviru te kompetence razumemo tudi naravoslovne vsebine. Te vsebujejo znanje in metodologije, ki služijo za razlago naravnega sveta. Sem sodi tudi tehnologija, ki vsebuje znanje za spreminjanje naravnega okolja.

SPORAZUMEVANJE V MATERNEM JEZIKU (JEDRNA PISMENOST)

Zmožnost obsega sposobnost izražanja in interpretacije svojih misli, občutij in dejstev tako v ustni kot tudi v pisni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter medsebojno sporazumevanje v jezikovno primerni obliki ter načinu in sicer v vseh življenjskih okoliščinah (doma, na delu, v prostem času ...). Pri vseh teh aktivnostih je potrebna uporaba materne jezika in sposobnost izražanja v njem. Pomembno pri vsem tem je, da so načini komuniciranja na različnih nivojih lahko popolnoma različni. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- obnavljanje in razvoj znanja za govorno sporazumevanje in poslušanje,
- obnavljanje in razvoj temeljne bralne spretnosti,
- obvladovanje pisnega sporazumevanja,
- znanja za iskanje, izbiro in rabo informacij
- splošna poučenost o pomenu razvoja in uporabe materne jezika.

SPORAZUMEVANJE V TUJIH JEZIKIH

Sporazumevanje v tujem jeziku temelji na sposobnosti razumevanja, izražanja in interpretiranja misli, občutij in dejstev tako v ustni kot pisni obliki (poslušanje, govorjenje, branje in pisanje) ter medsebojno sporazumevanje v

jezikovno primerni obliki ter načinu in sicer v vseh življenjskih okoliščinah (doma, na delu, v prostem času ...). Pri vseh teh aktivnostih je potrebna vsaj osnovna uporaba tujega jezika in sposobnost izražanja v njem. Za veščino komuniciranja v tujem jeziku se šteje tudi medkulturno razumevanje. Z osvojitvijo te zmožnosti bo odrasli dosegel naslednje cilje:

- razumevanje zamisli drugih,
- predstavljanje svojih idej,
- pogovarjanje in dogovarjanje,
- poznavanje konteksta in kulture sogovornika,
- splošna poučenost o pomenu znanja tujih jezikov za vključevanje v sodobno družbo.

Kompetence samoiniciativnost in podjetnost, digitalna pismenost in splošna poučenost se razvijajo v okviru vsebin, ki so predvidene v programu, vendar niso posebej poudarjene.

1.5 TRAJANJE PROGRAMA

Program traja 120 ur.

1.6 POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

1.6.1 Vpis

Pogojev za vpis ni.

Priporočilo: Pogoji za vključitev v program je identificirana vstopna potreba odraslega, ki je skladna s cilji programa.

1.6.2. Napredovanje

Pogojev za napredovanje ni.

1.6.3 Dokončanje programa

Pogoji za dokončanje programa so:

- aktivno sodelovanje pri načrtovanju in izpeljavi programa,
- napredovanje po individualnem izobraževalnem načrtu,
- osebna zbirna mapa (portfolijo), ki je oblikovana tako, da omogoča zunanje vrednotenje pridobljenih zmožnosti,
- 80-odstotna udeležba pri organiziranem izobraževanju.

2. POSEBNI DEL

2.1 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

2.1.1 Priporočeno število udeležencev

Priporočeno število je udeležencev 12 do 16.

2.1.2 Časovna razporeditev

Izobraževanje izvajajo izobraževalne organizacije za odrasle. Organizacija, ki izpeljuje program, lahko v skladu s programom porazdeli celotno vsoto ur glede na potrebe učne skupine in posameznika, učno obliko in druge okoliščine, v katerih poteka izobraževanje. Praviloma se program izvede v krajših sklopih (4-5 andragoških ur), večkrat tedensko, v skupnem trajanju 3 mesecev. Evalvacija 2009-2010 je pokazala, da je dolžina programa za večino udeležencev ustrezna. Po mnenju nekaterih praktikov pa bi bilo za boljše doseganje cilje (pridobitev veščin učenje učenja) potrebno uvesti kontinuirano mesečno spremljanje udeležencev, če bi želeli dolgoročne učinke glede izobraževanja - s tega vidika je program prekratek. Na podlagi tega se priporoča, da se program izvaja v istem obsegu, vendar skozi daljši čas.

2.1.3 Zagotavljanje pogojev za izvedbo programa oz. priprava izvedbenega kurikulumu

Organizacija izvedbe programa se natančno določi v okviru izvedbenega kurikulumu, ki ga pripravi organizacija, izvajalka programa.

Izvajanje programa je potrebno v čim večji meri povezati z ukrepi in dejavnostmi Zavoda za zaposlovanje.

Izobraževanje izvajata dva usposobljena učitelja. Organizirane oblike lahko kombiniramo s samostojnim učenjem ali učenjem ob konzultacijah, ki je namenjeno utrjevanju in poglobljanju pridobljenega znanja in spretnosti.

2.1.4 Osebni izobraževalni načrt

Obvezni sestavni del izvedbenega kurikulumu je osebni **izobraževalni načrt** udeležencev programa, ki je priložen zbirni mapi posameznega udeleženca. Osebni izobraževalni načrt pripravi učitelj v sodelovanju z udeležencem.

2.1.5 Zbirna mapa učnih dosežkov

Za vsakega udeleženca v programu se vodi individualna **zbirna mapa**. Ta dokument ima v programu več vlog:

- je pripomoček za ugotavljanje potreb in načrtovanje individualnih učnih ciljev,
- je pripomoček za spremljanje in preverjanje doseganja učnih ciljev in
- je tudi instrument za ocenjevanje doseganja standardov programa (Sestavine zbirne mape so v prilogi).

2.1.6 Vključevanje udeležencev v program

V program se vključujejo odrasli in mlajše odrasli:

- na lastno željo,
- Zavoda za zaposlovanje,
- na predlog izobraževalne organizacije,
- svetovalca ISIO,
- drugih organizacij in strokovnjakov.

2.1.7. Podpora odraslim na izobraževalni poti

Pri odpravljanju zunanjih ovir je vloga in podpora organizacije izvajalke programa nujna. Dejavniki na ravni udeleženca pa obsegajo sistematičen pregled ključnih elementov posameznikove izkušnje v katerem koli izobraževalnem kontekstu. Pregled elementov sloni na konceptu posameznikovega 'izobraževalnega potovanja'. Izobraževalno potovanje se prične s prvi stikom udeleženca z učno priložnostjo, ki je lahko neposredna ali posredna kot rezultat animacije (promocije) izvajalca.

Slika: Podpora izvajalke programa pri posameznikovi izobraževalni poti.

Dostopnost do izobraževanja in vključitev je naslednja faza. Sledi ji kritična faza vztrajanja v izobraževanju, ki traja vse do načrtovanega zaključka in doseženega osebnega cilja, ki je bil opredeljen v OIN (pridobitev spričevala, izobrazbe). Končna faza je izhod in napredovanje od zaključka izobraževanja v različnih smereh. Nadaljuje se lahko tudi kot pričetek novega izobraževanja, kjer se posameznikova izobraževalna pot spet prične, a tokrat z bogatejšim znanjem in več pozitivnimi izobraževalnimi izkušnjami.

2.2 KATALOG ZNANJA

2.2.1 Standardi znanja⁴

Standardi znanja so opredeljeni na naslednjih področjih temeljnih zmožnosti:

- Vseživljenjsko učenje
- Socialne in državljanske kompetence
- Sporazumevanje v maternem jeziku
- Sporazumevanje v tujih jezikih
- Matematična kompetenca
- Druge temeljne zmožnosti: Samoiniciativnost in podjetnost, splošna poučenost, digitalna pismenost.

Standardi temeljnih zmožnosti so opredeljeni na dveh oziroma treh ravneh zahtevnosti. Temeljne zmožnosti samoiniciativnost in podjetnost ter digitalna pismenost sta opredeljeni na dveh ravneh. Temeljne zmožnosti sporazumevanje v maternem jeziku, splošna poučenost in matematična kompetenca so opredeljene na treh ravneh zahtevnosti.

⁴ Standarde temeljnih zmožnosti smo praviloma črpali iz: javno veljavnega programa UŽU – Moje delovno mesto (UŽU MDM) in iz Splošno izobraževalnega modula (SIMO, ACS 2008). Pri tem smo upoštevali tudi Priporočilo evropskega parlamenta in sveta o ključnih zmožnostih za vseživljenjsko učenje (Proposal for a recommendation of the european parliament and of the council on key competences for lifelong learning UL EU, 30.12.2006, 194/10-18).

Vseživljenjsko učenje

	1. raven	2. raven
Pretekle izkušnje z življenjem	Udeleženci: - sprejmejo zavestno odločitev, da zapustijo znano okolje in se prepustil novim izkušnjam - opišejo značilnosti, prednosti in pomanjkljivosti osebnega priložnostnega učenja pri svojem delu.	Udeleženci: - znajo poprejšnje učenje upoštevati pri novem učenju.
Stili učenja	Udeleženci: - sebe bo pripravljen videti tudi kot učenca, - prepoznajo in opišejo osebni stil učenja, - uporabijo pridobljeno znanje pri nadaljnjem učenju.	Udeleženci: - uporabijo pridobljeno zanje pri nadaljnjem učenju, - uporabljajo naučeno v novih situacijah, - so poučeni o procesih učenja, pomnjenja, motivacije, koncentracije ipd.
Načrtovanje učenja	Udeleženci: - določi učne cilje in poti, kako jih bo dosegel, usvojil nova znanja in okrepil že usvojena - pripravijo časovni načrt za izpeljavo učne naloge, v katerega vključijo potrebne informacije, navede zmožnosti in vire ter osebne ovire za učenje, - poznajo osnovne učne tehnike.	Udeleženci: - demonstrirajo uporabo informacij, veščin, tehnik in virov pri učni nalogi, - predstavijo dokaze o pridobljenem znanju.
Načrtovanje učenja	Udeleženci: - spremljajo doseganje ciljev učenja in ovrednotijo učne dosežke, - pojasnijo prednosti in pomanjkljivosti učenja pri izpeljani nalogi - zavedajo se rezultatov svojega učenja	Udeleženci: - pojasnijo prednosti in pomanjkljivosti učenja pri izpeljani nalogi.

Socialne in državljanske kompetence (Medosebne, medkulturne in družbene kompetence)

	1. raven	2. raven
Sodelovanje z drugimi v skupini	Udeleženci: - se predstavijo v novem okolju, - obvladajo navadne socialne spretnosti: pozdrav, prijava, zahvala, opravičilo, voščilo itd., - navežejo spoštljive in prijateljske stike s člani skupine, - znajo navezati ustrezne odnose v formalnih položajih, - se ustrezno odzivajo na sogovornikove potrebe, želje, namene, razvijajo pravila lepega vedenja, - obvladajo tehniko aktivnega poslušanja in jaz sporočil.	Udeleženci: - s člani skupine pripravijo načrt za izbrano nalogo in sodelujejo z drugimi pri izpeljavi naloge, - razložijo vloge članov skupine pri izbrani skupni nalogi in sodelujejo pri skupinskem ocenjevanju opravljene naloge, - komunicirajo na priazen in spoštljiv način v različnih okoljih, - upoštevajo potrebe drugih pri izpeljavi nalog.
Soočanje z uspehom, razočaranjem, nasprotovanjem	Udeleženci: - poznajo načine izražanja kritike in pohvale, - sogovornika prosijo za ponovitev ali pojasnilo, - poznajo osnovna pravila reševanja sporov in pogajanja.	Udeleženci: - razumejo situacijo, v kateri je prišlo do razočaranja in nasprotovanja ter se na to ustrezno odzovejo, - zavzamejo/predstavijo nasprotna stališča v sporu in predstavijo primere ustreznega vedenja, ki vodi v rešitev spora, - interpretirajo in uporabljajo neverbalna sporočila, - razumejo in razložijo osebne lastnosti v svojem vedenju, ki vplivajo na njegovo uspešnost v različnih socialnih okoljih
Demokracija, državljanstvo in socialni partnerji	Udeleženci: - poznajo temelja načela demokratičnih medčloveških odnosov,	Udeleženci: - razumejo in pojasnijo pomen demokracije, državljanstva,

	- opredelijo svoje socialne vloge, - poznajo in razumejo temeljne pojave v sodobni družbi - globalizacija, evropeizacija, večkulturnost	- razumejo in predstavijo status in organiziranost svoje lokalne skupnosti ter vlogo organov v lokalni skupnosti, - izrazijo svoje možnosti vplivanja na procese odločanja v lokalni skupnosti, - razložijo primere državljanskih in človekovih pravic.
Človekove pravice in pravice delavca	Udeleženci: - poznajo temeljne človekove pravice in pravice učenca, delavca in državljana ter načine za njihovo uveljavljanje.	Udeleženci: - poznajo vire informacij o slovenskih in evropskih institucijah, relevantnih za svetovanje državljanom o njihovih pravicah, - naštejejo temeljne človekove pravice in primere kršenja človekovih pravic, - na primerih pojasnijo, katere organizacije se ukvarjajo z varovanjem človekovih pravic.
Družbena različnost in solidarnost	Udeleženci: - opredelijo svoje življenjske vrednote, - prepoznajo primere tolerance do pripadnikov določenih skupin in primere upoštevanja enakih možnosti.	Udeleženci: - na izbranem primeru iz lokalne skupnosti raziščejo načine izražanja solidarnosti.

Matematična kompetenca

	1. raven	2. raven	3. raven
Števila in računske operacije	Udeleženci: - Poznajo naravna, cela in racionalna števila in jih znajo razvrščati po velikosti. - Zapišejo ulomek kot decimalno število. - Obvladajo osnovne računske operacije z naravnimi ter decimalnimi števili ustno, pisno in z žepnim računalom. - Izračunajo vrednost preprostega številskega izraza in upoštevajo vrstni red računskih operacij. - Rešujejo probleme iz domačega in delovnega okolja, ki zahtevajo uporabo osnovnih računskih operacij z naravnimi in decimalnimi števili vključno s procentnim računom.	Udeleženci: - Obvladajo osnovne računske operacije s celimi števili in ulomki. - Rešujejo probleme iz domačega in delovnega okolja, ki zahtevajo uporabo osnovnih računskih operacij s celimi števili in ulomki. - Opišejo trikotnik, kvadrat, pravokotnik in krog.	Udeleženci: - Obvladajo računanje s preprostimi algebrskimi izrazi (standard računanje z izrazi). - Obvladajo računanje s potencami z naravnimi in racionalnimi eksponenti. - Izračunajo vrednost potence in korena naravnega ali decimalnega števila z uporabo žepnega računalnika. - Izračunajo obresti pri linearnem in kapitalizacijskem obrestovanju z uporabo žepnega računalnika. - Izdelajo amortizacijski načrt odplačevanja dolga z uporabo računalniškega orodja
Odnosi med količinami	Udeleženci: - Rešujejo preproste probleme iz delovnega okolja v zvezi s premim in obratnim sorazmerjem (samo sklepni račun). - Razumejo zapis razmerja in znajo razdeliti količino v danem razmerju. - S pomočjo merila tolmačijo preprost zemljevid, skico. - Preračunavajo vrednosti različnih valut.	Udeleženci: - Rešujejo preproste probleme iz delovnega okolja v zvezi s premim in obratnim sorazmerjem (samo sklepni račun). - Razumejo zapis razmerja in znajo razdeliti količino v danem razmerju. - S pomočjo merila tolmačijo preprost zemljevid, skico. - Preračunavajo vrednosti različnih valut.	Udeleženci: - Zberejo podatke o dveh odvisnih količinah iz delovnega okolja, jih tabelirajo in grafično prikažejo v pravokotnem koordinatnem sistemu. - Iz grafa odčitajo vrednosti neodvisne in odvisne količine ter spremembe količin. - Zapišejo linearno odvisnost v obliki enačbe linearne funkcije. - Rešujejo probleme linearne

			odvisnosti iz življenjskega in delovnega okolja. - Rešujejo probleme , ki jih zapišejo kot linearno enačbo z eno neznanko (besedilne naloge).
Geometrija in merjenje	Udeleženci: - Uporabijo merske enote za dolžino, površino, prostornino, maso in čas v povezavi z nalogami iz domačega in delovnega okolja. - Opredelijo podatke za izračun obsega in ploščine kvadrata ter pravokotnika, prostornine, kocke in kvadra in izračunajo ploščine oz prostornine brez uporabe formul.	Udeleženci: - Opišejo trikotnik, kvadrat, pravokotnik in krog. - Uporabijo formule za izračun obsega in ploščine kvadrata ter pravokotnika pri reševanju geometrijskih problemov iz delovnega in domačega okolja, ki temeljijo na direktni rabi obrazcev. - Prepoznajo telesa v delovnem okolju, ki imajo obliko prizme, valja, piramide, stožca ali krogle. - Uporabijo formule za izračun površine in prostornine kocke in kvadra pri reševanju geometrijskih problemov iz delovnega in domačega okolja, ki temeljijo na direktni rabi obrazcev.	Udeleženci: - Računajo obseg in ploščino trikotnika, kroga , stranice pravokotnega trikotnika (Pitagorov izrek) v povezavi z nalogami iz domačega in delovnega okolja. - Računajo površino in prostornino valja, piramide, stožca in krogle. - Rešujejo druge geometrijske probleme iz delovnega okolja, ki zahtevajo uporabo formul za obseg in ploščino likov oziroma površino in prostornino teles.
Obdelava podatkov	Udeleženci: - Razumejo in predstavljajo številske, tabelarične in grafične statistične podatke iz delovnega in družbenega okolja.	Udeleženci: - Razložijo statistične podatke in temeljne kazalnike poslovanja podjetja oziroma delovne enote.	Udeleženci: - Poznajo osnovne statistične pojme (populacija, enota, proučevana značilnost) parametre za opisovanje lastnosti populacije (aritmetična sredina, mediana, modus, indeksi). - Izvedejo manjšo empirično raziskavo, v okviru katere

			podatke zberejo, prikažejo v tabeli in grafično, izračunajo parametre in ugotovitve interpretirajo
--	--	--	--

Sporazumevanje v maternem jeziku

	1. raven	2. raven	3. raven
Branje	- Udeleženci: - Berejo različna krajša preprosta besedila in pri tem - določijo namen branja in izberejo ustrezno bralno strategijo in tehniko branja, - opazujejo in nadzorujejo razumevanje prebranega besedila in temu prilagodijo bralno strategijo, če je potrebno, analizirajo informacije glede na njihov osnovni pomen, - novo znanje povežejo s prejšnjim, že usvojenim, in ga prenesejo v nove okoliščine glede na namen branja, kakor je bil določen v izhodišču. - Iz besedila s svojimi besedami oblikujejo misli, sporočila ... in jih opazujejo z različnih perspektiv – predvidijo možnosti drugačnega razumevanja in se opredelijo do legitimnosti drugačnih mnenj. - Analizirajo besedilo in izrazijo skriti/preneseni pomen besed/besedila. - V knjižnici in internetu poiščejo gradivo, ki ga potrebujejo. - Pravorečno pravilno, smiselno in tekoče (tiho in glasno) berejo krajša umetnostna besedila, se do njih čustveno opredelijo in jih vrednotijo v skladu s svojimi	- Udeleženci: - Berejo uradna, neuradna in javna besedila, jih razumejo, poimenujejo ter analizirajo glede na dejavnike sporazumevanja (poimenujejo jih na osnovi poznavanja značilnosti besedilnih vrst): - določijo njihov namen in temo, izrazijo sporočilo, - imenujejo sporočevalca in naslovnika ter sklepajo/predvidijo, kakšen bo naslovnikov odziv. - Berejo strokovna besedila s področja svojih dejavnosti dela: - besedila razumejo do te mere, da ga lahko natančno obnovijo in /ali se po njem ravna v delovnem postopku, - ločijo med knjižnimi in žargonskimi izrazi za svoja poklicna oz. delovna področja in jih znajo uporabljati v ustreznih okoliščinah. - Razumejo prebrana publicistična besedila in se do njih tudi kritično opredelijo, tako da raziskujejo/so pozorni na njihov skrito ozadje. - Opisujejo jezikovne, slogovne in pravopisne značilnosti besedil in utemeljujejo ustreznost njihove rabe.	- Udeleženci: - Berejo zahtevnejša uradna in javna besedila in jih poimenujejo glede na njihove vsebinske in oblikovne značilnosti. - Berejo publicistična besedila in: - opazujejo njihovo zgradbo ter jezikovne značilnosti (uradnovalni jezik, kalki). - Z razumevanjem berejo zahtevnejša strokovna besedila s svojega delovnega oz. poklicnega področja. - Opazujejo besedilo, ga analizirajo in opišejo: - jezikovno zvrst, - oblikoslovne lastnosti besed, - slog, - zgradbo besednih zvez in povedi, - logična razmerja med besedami, besednimi zvezami in stavki. - Pri delu z besedilom samostojno uporabljajo jezikovne priročnike. - Z razumevanjem in empatijo berejo umetnostna besedila in jih: - vodeno interpretirajo, - vrednotijo glede na svoje vrednote, stališča, izkušnje in znanje.

	življenjskimi izkušnjami.	- Berejo krajša umetnostna besedila, opazujejo njihove jezikovne in slogovne značilnosti ter značilnosti literarne vrste.	
Pisanje	- Udeleženci: - Razumljivo in učinkovito pisno izrazijo svoje želje, potrebe, mnenja, izkušnje, nasvete, prepričanja, vrednote in sicer tako, da: - razvijajo logiko razvijanje teme in oblikovanja besedila, - določijo namen pisanja, - oblikujejo in zapišejo, pri tem skrbijo za ustaljeno rabo slovenščine, slovničnih in pravopisnih pravil ter čim boljše razumevanje napisanega, - pridobijo povratno informacijo, oz. ponovno pregledajo zapisano in preverijo učinkovitost. - Svoje sporočilo pred dokončnim zapisom oblikujejo na konceptni papir – v obliki miselnega vzorca ali druge ponazoritve. - Besedilo zapišejo tudi na računalniku. - Uredijo pisno gradivo za učenje, odločanje. - Besedno sporočilo preoblikujejo v nebesedno in obratno.	- Udeleženci: - Pišejo namenu, temi, sporočilu in naslovniku vsebinsko, oblikovno, jezikovno in - pravopisno ustrezna besedila. - Samostojno napišejo uradna, neuradna in javna besedila, ki se nanašajo na njihovo - vsakodnevno življenjsko in delovno okolje tudi z uporabi IKT. - Pri pisanju uporabijo ustrezno besedilno vrsto (uradno, neuradno, javno, zasebno) - glede na ugotovljene dejavnike sporazumevanja. - Samostojno napišejo strokovna besedila, ki so jih spoznali in usvojili pri dejavnosti - branja, tudi z uporabo IKT. - Analizirajo lastna besedila in jih, če je potrebno, ustrezno popravijo. Popravke utemeljijo. - Izpolnijo raznovrstne obrazce tudi z uporabo IKT.	- Udeleženci: - Samostojno tvorijo zahtevnejša uradna/neuradna in javna besedila, pri tem pa upoštevajo njihove vsebinske in oblikovne značilnosti. - Pišejo krajša publicistična besedila, namenjena objavi v lokalnem časopisu. - Pišejo zahtevnejša strokovna besedila za potrebe dejavnosti, dela/delovnega procesa oz. svojega poklicnega področja. - Pri pisanju suvereno uporabljajo znanje o jezikovnih zvrsteh ter slovnične in pravopisne norme. - Analizirajo svoja besedila in jih ustrezno popravijo, pri tem samostojno uporabljajo jezikovne priročnike. - Iz besedil gradiva za učenje si izpišejo povzetke in si jih uredijo na način, ki podpira njihov način učenja, zapišejo tudi vire. - Pri pisanju upoštevajo znanje iz logike razvijanja teme in oblikovanja besedila.
Govorno sporazumevanje	- Udeleženci: - Razumljivo in učinkovito izražajo svoje misli, želje, potrebe, nasvete tako da: - določijo namen govornega	- Udeleženci: - Delujejo v različnih manj zahtevnih okoliščinah sporazumevanja, v katerih se izmenjujeta vlogi govorečega in	- Udeleženci: - Razumejo daljša poslušana oz. govorjena besedila, si zapišejo bistvene podatke in informacije za uporabo pri delu, učenju,

	sporočila, - primerno oblikujejo informacijo in jo posredujejo tako, da podpira namen in vsebino ter upošteva poslušalca/naslovnika, - uporabljajo knjižni jezik vključno z upoštevanjem slovničnih pravil, s pravilno rabo besed, registra, tempa in neverbalnega sporazumevanja, - uporabljajo različne strategije presojanja učinkovitega sporazumevanja. - Aktivno poslušajo: - pozorno poslušajo, - določijo namen poslušanja n uporabljajo primere strategije poslušanja, - pozorno opazujejo lastno razumevanje poslušanega besedila in prilagodijo strategije morebitnim težavam pri razumevanju, - povežejo slišane informacije z lastnim znanjem in nato še z na začetki določenim namenom poslušanja. - Znajo jasno, razločno in vljudno vprašati po (dodatnih) podatkih, informacijah in pojasnilih.	ogovorjenega (sporočevalca/naslovnika). - Poznajo, spoštujejo in uporabljajo temeljna načela vljudnosti in spoštljivega odnosa do sogovornika v formalnih in neformalnih oblikah govornega sporazumevanja. - Presodijo vlogo in položaj sogovornika in svoj govorni položaj ter ustrezno prilagodijo način sporazumevanja. - Se opredelijo do sobesednikove neverbalne komunikacije in svoje mnenje utemeljijo. - Poznajo bonton telefoniranja in ga uporabljajo. - Poznajo in uporabljajo tehnike razreševanja konfliktnih situacij v različnih življenjskih okoliščinah. - Kritično opazujejo poslušana in gledana medijska sporočila.	prostočasnih aktivnostih. - Predstavijo vnaprej pripravljeno temo na sestanku, v delovni skupini, krožku ... Pri govoru/govornem nastopu upoštevajo načela jasnosti, razumljivosti, ustreznosti in jezikovne pravilnosti. - Spoštujejo demokratična načela delovanja/sporazumevanja v skupini/timu. - Opazujejo svojo neverbalno komunikacijo, se do nje opredelijo in jo znajo prilagoditi, če je potrebno. - Poslušajo umetnostna besedila, jih doživljajo, vrednotijo in to izražajo v različnih okoliščinah (med prijatelji, v družini, v šoli ...).
--	---	--	--

Sporazumevanje v tujem jeziku

	1. raven	2. raven
Slušno in govorno sporazumevanje	- Udeleženci: - S pozornim poslušanjem razumejo preprosta besedila, povezana z vsakdanjimi dogodki (vremenska, prometna obvestila, tipična telefonska sporočila). - Razumejo glavne informacije v krajših, enostavnih sporočilih. - Pogovarjajo se v preprostih dialogih. izražajo: poimenovanja, kratka navodila preproste opise (stvari, postopka, kraja, osebe, izkušenj). - Pri govoru poznajo in uporabljajo osnovna pravila medosebnega sporazumevanja (pozorno poslušanje, čakanje na besedo, uporaba komunikacijskih strategij, npr. prošnja za ponovitev, pojasnilo). Za govor so značilne tudi jezikovne napake in napake pri izgovarjavi ter intonaciji. - Pri sporazumevanju uporabljajo slovar in potrebujejo dodatno pomoč (npr. ponovitve, počasnejši govor, pojasnila).	- Udeleženci: - Razumejo preprosta besedila in sporočila tipična za delovni proces ali življenjske situacije. - Razumejo glavne informacije v sporočilih. - Sledijo preprostim navodilom in obvestilom, ter uporabljajo osnovne strategije za preverjanje pomena. - Sprašujejo po osnovnih podatkih o ljudeh, krajih, delu. - Preoblikujejo informacije. - Predstavijo sebe in druge, svoje delo, opiše svoje izkušnje, čustva, želje. - Tvorijo preprosto besedilo z znano tematiko s pomočjo slovarja. - Pripravijo govorni nastop.
Branje in pisanje	- Udeleženci: - Tiho ali glasno preberejo in razumejo pogosto rabljena poimenovanja, oznake in opozorila na delovnem mestu, v prometu, naseljih in prodajalnah. - Razumejo pomembne, predvidljive podatke v kratkih, jasno zapisanih in strukturiranih besedilih s poklicnega področja. - Izpolnijo enostavne obrazce o osebnih podatkih in podatkih z zaposlitvenega področja.	- Udeleženci: - Pri branju besedil z znano tematiko razberejo ključno misel/pojme. - Poiščejo želeno informacijo in jo ustrezno uporabijo v pisnih ali elektronskih virih. - Dopolnjujejo in tvorijo preprosto besedilo z znano tematiko. - Opišejo osebo, delo, izkušnje, dogodke. - Pripravijo kratko informacijo o znani temi iz delovnega ali življenjskega okolja.

2.2.2 Vsebine programa

Predstavljene vsebine programa priporočamo, učitelji pa bodo izbirali med priporočenimi, odvisno od značilnosti skupine udeležencev. Vsebine so opredeljene kot skupne in posebne vsebine. Skupne vsebine so enotne za vse programe Usposabljanja za življenjsko uspešnost in predstavljajo temeljni obseg za uresničevanje zastavljenih standardov. Tudi pri obravnavanju skupnih vsebin je pomembno, da se izbirajo teme in področja, ki so blizu konkretni skupini udeležencev.

Posebne vsebine so osrednje vsebine izobraževalnega programa in izhodišče za učiteljevo delo. Namenjene so določenemu programu in neposredno povezane s ciljno skupino. Izbrane so glede na življenjske okoliščine ciljne skupine, prilagojene udeležencem, da bi z njimi zadostili svojim potrebam po temeljnem znanju in spretnostih.

Skupne vsebine	Obseg
Osebna identiteta	- osebni podatki (starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo), - poreklo (narodnost), - poklic, interesi, konjički, - videz, značaj, temperament, razpoloženja in čustvena stanja, počutje.
Družina in dom	- člani družine in odnosi med njimi, - prazniki in pomen družinskih navad.
Osebna razmerja	- odnosi med ljudmi (moški-ženske, formalni-neformalni ...) prijateljstvo, - pravila sodelovanja v skupini.
Prosti čas	- konjički, zabava, obiski različnih prireditev, kino, gledališče, koncerti, radio, televizija, - šport in rekreacija, ples, počitnice, dopust.
Turizem in učenje	- države, dežele, mesta in znamenitosti, - potovanja, orientacija, transport, namestitve, prenočevanje, osebni dokumenti, prtljaga.
Telo in zdravje	- osebna higiena in kozmetika, fizično in psihično počutje, bolezni, - zdravstveno zavarovanje, zdravstvene storitve, prva pomoč, - zasvojenosti.
Ekonomika	- nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, reklame mere, uteži, denar, načini plačevanja, različne storitve
Hrana in pijača	- jedi in pijače, obedi, obroki, recepti, restavracije, jedilni listi, naročanje, zdrava/nezdrava prehrana, - bonton.
Javno življenje	- javni napisi, reklame, pošta, šola, telefon, banka, carina, promet, policija, prva pomoč, bolnišnica, servisi, razne informacije.
Kultura in družba	- vrste umetnosti, zgodovinske in druge zanimivosti, jezik, vera, prazniki in šege in navade, aktualni dogodki, življenjska raven.
Mediji	- radio, televizija, tisk.

Naravno okolje	- ure, deli dneva, meseci, letni časi, koledar, vreme, podnebje, dežele in pokrajine, rastline in živali, poseganje v naravo, ekologija.
----------------	--

Posebne vsebine	Obseg
Načrtovanje lastne izobraževalne poti	- izobraževanje kot vrednota, izobraževalne navade odraslih, primeri dobrih praks uspešnih posameznikov, npr. Zgledi vlečejo, - vpliv nestvarnih pričakovanj in nespodbudnih družinskih odnosov na izobraževanje, - pomen osebnega izobraževalnega načrta, - pomen portfolija za načrtovanje poklicne poti.
Načrtovanje lastne poklicne poti	- poklic, brezposelnost, podjetništvo, - različni poklici in kvalifikacije zanje, nacionalne poklicne kvalifikacije, izobraževanje in usposabljanje, iskanje zaposlitve, aktivno iskanje zaposlitve, preverjanje lastnih zaposlitvenih možnosti, - možnosti denarne pomoči med brezposelnostjo za posameznika in družinske člane, dostop do javnih storitev, - temelji podjetništva, - načrtovanje lastne poklicne poti in možnosti na trgu dela, - delo, zaposlitev, delovno mesto: delovne okoliščine, zaslužek, davki, prispevki, oblike zaposlitve (osebno dopolnilno delo, dopolnilna dejavnost na kmetiji), samozaposlitev, finančni viri za (samo)zaposlitev, enake možnosti med spoloma.
Lokalno okolje – priložnost za delo	- »speči« potenciali, perspektivne dejavnosti v okolju in odkrivanje priložnosti v lokalnem okolju, - spoznajmo domači kraj in Slovenijo - pomen aktivnosti v družbi na sploh (aktivno državljanstvo) in v lokalnem okolju, - upravno-pravne zadeve.
Metode učenja	- Iskanje, izbira in raba informacij pri učenju, - načini zapisovanja, metode pomnjenja in predstavljanja določenih vsebin, - informacijsko-komunikacijska tehnologija, knjižnice, - način zapisovanja, metode pomnjenja in predstavljanja učne snovi, - obvladovanje računalnika za potrebe učenja - informacijsko-komunikacijska tehnologija, (internet, nosilci podatkov), knjižnice, - "učenje moje življenje".
Šolsko okolje	sistem izobraževanja odraslih, izobraževalne možnosti, svetovanje in pomoč odraslim pri šolanju (SS), katalog ponudbe izobraževanja odraslih, pravice in obveznosti odraslih v izobraževanju, svet šole, inštrukcije in učna pomoč, možnosti za nadaljnje šolanje, bonton in komuniciranje

2.2.3 Didaktično-metodična navodila za izpeljavo programa

Namen Usposabljanja za življenjsko uspešnost je povečanje samostojnosti in neodvisnosti udeležencev v različnih družbenih položajih, ki zahtevajo uporabo temeljnih spretnosti. V program se prostovoljno vključujejo udeleženci s primanjkljaji na področju temeljnih spretnosti, motivirani za odkrivanje priložnosti na podeželju, oziroma se zavedajo odgovornosti za osebni razvoj in so motivirani za izboljšanje svojega ekonomskega in socialnega položaja.

V program se vključujejo odrasli in mlajše odrasli:

- na lastno željo,
- Zavoda za zaposlovanje,
- na predlog izobraževalne organizacije,
- svetovalca ISIO,
- drugih organizacij in strokovnjakov.

V programu ne gre zgolj za prenašanje znanja ali urjenje spretnosti, temveč za priložnost posameznika, da v konkretnem položaju izkusi dejavno vlogo pri ustvarjanju znanja in uporabi temeljnih spretnosti. V učnem procesu udeleženec sam, z učiteljem, z drugimi udeleženci in z drugimi sodelujočimi premisli, ovrednoti in posploši izkušnjo, ki si jo je pridobil. Tako udeleženec poleg dejstev in vsebine ponotranji tudi načela, postopke in tehnike, ki jih uporablja kritični mislec, pa tudi vrednote, načine in postopke ustvarjalnega učenja.

Temeljna učna načela so:

Na udeleženca osredinjen učni proces

Izhodišče za načrtovanje in samo učenje so udeleženčeve učne potrebe in interesi, izraženi v pogovoru in v drugih oblikah komunikacije. Upošteva se udeleženčevo znanje, sposobnosti, pripravljenost za učenje in zunanje okoliščine, v katerih se uči. Udeleženec ves čas sodeluje pri načrtovanju, izpeljevanju in vrednotenju učenja, naloga učitelja pa je, da mu pomaga razporediti, povezati, premisliti in ovrednotiti posamezne stopnje učenja. Pri tem se postavi v vlogo aktivnega poslušalca in opazovalca, ki z različnimi vprašanji, pa tudi z napotki usmerja udeleženčevo premišljevanje in pozornost s problema in zahtev, ki jih ta postavlja pred udeleženca, na organizacijo in strukturo njegovega znanja in izkušenj, ki jih ima udeleženec z reševanjem podobnih problemov - ter spodbuja metakognitivne procese pri udeležencu, kot so: opazovanje in definiranje problema s svojimi besedami, razmišljanje o strategijah in načinih razrešitve problema, iskanje in uporaba virov (npr. čas), vrednotenje rešitve.

Povezanost učnih vsebin z življenjem udeležencev in načelo učiteljevega vživljanja v življenje in kulturo udeležencev

Za uresničevanje ciljev programa učitelji izbirajo vsebine, za katere je pomembno, da izhajajo iz vlog in življenjskih položajev, ki jih imajo udeleženci kot družinski člani, delavci in državljani. Iz njihovega okolja je mogoče izbirati vsebine, ki jih udeleženci zaradi poznavanja/bližine lažje umestijo med pridobljeno znanje in pri katerih prepoznajo praktično uporabnost naučenega. To učiteljem omogoča, da poiščejo ustrezne življenjske primere, s katerimi se udeleženci lahko identificirajo ali jih prepoznajo kot resnične. Udeleženci spoznajo, da je učenje sredstvo za reševanje problemov. Učenje dobi smisel. Učitelji morajo torej spoznati kulturo, vrednote, interese, potrebe in strukturo življenja, ki ga živijo udeleženci. Pri tem lahko uporabijo različne metode in tehnike, ki jim to omogočijo: npr. osebni pogovor z udeležencem, predstavitev ali kratko avtobiografijo udeležencev, občasno sodelovanje drugih članov družine ali skupnosti, v kateri živi udeleženec, na srečanjih, prireditvah ali skupnih akcijah, seznanjanje z dediščino, ljudskim in umetnostnim izročilom kulture, ki ji pripada udeleženec, pridobivanje objektivnih podatkov o okolju in razmerah, v katerih živijo udeleženci in podobno.

Tako delo omogoča učiteljem, da prepoznajo posamezne udeležence kot odrasle in celostne osebnosti in z njimi ustvarijo enakovreden in na humanističnih vrednotah zasnovan medosebni odnos, udeleženci pa se v programu osebno celostno izrazijo in delujejo kot odrasli, samostojni ljudje.

Načelo integrativnosti učnih vsebin, učnih metod in učnega gradiva

Ravnanje po tem načelu udeležencu omogoča, da spozna funkcijsko zvezo med posameznimi temeljnimi spretnostmi in jih celostno uporabi v različnih okoliščinah. Ustvari se tudi priložnost, da predmet in probleme, ki jih rešuje, opazuje z vidika različnih razlag in jih poskuša rešiti na različne načine. Tako si kritično izoblikuje svoj pogled na različne pojave, pa tudi na svoje načine reševanja problemov in svoj slog učenja. Pri tem je posebno učinkovito projektno učenje, pri katerem si udeleženec ali skupina udeležencev izbere področje ali predmet učnega projekta, izdelava načrt, izvede in ovrednoti delo in učenje, ki so ga ob tem opravili. Učitelji načelo uresničijo tako, da poleg poudarjenih vsebin, npr. uporabe osebnega računalnika, obravnavajo integralne probleme - npr. pisanje prošnje na računalnik, in jih vzporedno ob problemih, povezanih z računalništvom, opozarjajo tudi na druge prvine pismenosti, npr. vsebinska, oblikovna in pravopisna korektnost prošnje. Pri tem lahko uporabljajo različne metode učenja, pri katerih udeleženci rešujejo probleme enkrat individualno, drugi v dvojicah ali majhnih skupinah, primerjajo različne posamezne in skupinske rešitve ter se ob tem naučijo predstavljati, zastopati in zagovarjati svoje mnenje, ob tem pozorno poslušati druge in se kritično odzivati. Spodbujanje komunikacije in interakcij med udeleženci pripomore k večji povezanosti v skupini, spodbuja udeležence in jim daje dobre neposredne izkušnje s timskim delom.

Načelo individualizacije učenja in kontinuiranega spremljanja napredovanja

Program je zasnovan tako, da od učiteljev zahteva pomoč udeležencem pri izdelavi osebnega učnega načrta, ki zajema opredelitev osebnih učnih ciljev, nalog in korakov, ki jih bo udeleženec opravil na poti do cilja, okvirno opredelitev časovnih rokov za izpeljavo posameznih učnih korakov ter oblik in časovnih intervalov preverjanja znanja in vrednotenja učnega procesa. Pri neposrednem stiku z udeleženci učitelji sodelujejo z udeležencem pri načrtovanju in vrednotenju napredovanja po učnem načrtu in pri morebitni modifikaciji učnega načrta. V tem dialogu učitelj poudarja predvsem napredovanje posameznika in usmerja njegovo pozornost na primerjavo njegovega znanja pred začetkom izobraževanja z novim znanjem in stopnjo neodvisnosti, ki jo je udeleženec že dosegel. Hkrati pa ga spodbuja k nadaljnjemu učenju in definiranju novih učnih ciljev. Pri vrednotenju napredka spodbuja udeleženca, naj sam izrazi svoje mnenje o napredovanju, učitelj pa to kasneje upošteva kot enakovreden element evalvacije. Tako postajajo udeleženci samostojnejši in odgovornejši za svoje učenje.

Načelo izbirlivosti

To načelo zadeva predvsem možnost izbire učnih vsebin, ob katerih si udeleženci izboljšujejo svoje temeljne spretnosti. Načelo izbirlivosti je najtesneje povezano z načelom življenjske bližine, saj predvideva, da poteka učenje ob vsebinah, ki jih izberejo udeleženci programa, ker so zanje zanimive in/ali so pomembne za njihovo življenje. Udeleženci lahko izbirajo med sicer predpisanimi učnimi vsebinami, ki pa so v programu ravno zaradi tega zelo široko in splošno opredeljene, npr. Družina in dom, Telo in zdravje, Domača ekonomika, Kultura in družba. Izbirlivost je tako omogočena na eni strani med predpisanimi področji, na drugi pa tudi pri konkretizaciji učne vsebine ali izbiri problema in problemskega položaja. Učenje bo zasnovano na problemih, ki so za udeležence pomembni in aktualni tudi glede pridobivanja znanja in temeljnih spretnosti, ki so potrebne za uspešno reševanje problema.

Učenje v učnih projektih

Opisana načela se združujejo pri učenju v učnih projektih. V tem programu gre lahko za kratke učne projekte, ki jih skupina izpelje na enem ali dveh učnih srečanjih, lahko pa si že na začetku izbere učni projekt, ki ga bo uresničevala na več učnih srečanjih, tako da bo pri posameznem učnem srečanju obravnavala eno od nalog, ki si jih bo zadala z učnim projektom. Pri projektnem učenju je pomembno, da si skupina izbere zanjo pomemben življenjski problem, in ga obravnava iz različnih zornih kotov. Pri tem mora biti učitelj pozoren predvsem na postavljanje učnih ciljev. Paziti mora, da so v njem obravnavane različne prvine pismenosti, vse temeljne spretnosti in da je upoštevana večina

standardov. Projektno učenje udeležencem omogoča, da se povezujejo z različnimi posamezniki in institucijami v okolju, s katerimi lahko sodelujejo različno - npr. pri pridobivanju informacij o okolju, ali tako, da skupaj izpeljujejo katerega od projektov.

Program izvajata sočasno dva učitelja. Oba učitelja izpeljujeta program v skladu z njegovimi standardi in v sodelovanju z izvajalsko organizacijo skrbita za pridobivanje udeležencev. V ta namen pripravljata ustrezne informacije, s programom seznanjata različne ustanove v svojem okolju ipd.

Učitelj je odgovoren za načrtovanje in kakovost izpeljave, izpeljavo usmerja strokovno in organizacijsko ter skrbi za sodelovanje z drugimi partnerji programa (financerji, zunanjimi evalvatorji, strokovnimi nosilci programa, predstavniki lokalne skupnosti, javnih občil itn.).

Priporočljivo je, da organizacija, ki izpeljuje program, zagotovi še sodelovanje učitelja - pomočnika, ki delo opravlja prostovoljno (brezplačno). Kot učitelji pomočniki lahko sodelujejo posamezniki, ki že opravljajo osnovno oz. dopolnilno dejavnost na kmetiji ali osebno dopolnilno delo, študentje (lahko tudi za potrebe študijske prakse), dijaki zadnjih letnikov srednjih šol, strokovnjaki s posameznih področij (etnologi, agronomi, agrarni ekonomisti ...) ali drugi prostovoljci (npr. upokojeni učitelji).

2.2.4 Učno gradivo

Učno gradivo so lahko:

- vnaprej pripravljeno učno gradivo, ki ga pripravi učitelj sam,
- tiskano gradivo iz življenjskega okolja udeležencev (časniki, revije, reklame), ki je povezano z vsebinami in standardi programa,
- gradivo, ki ga pripravijo udeleženci (brošure o lokalnem okolju, znamenitostih, pomembnih osebnostih, stari zemljevidi, navodila, razni avtohtoni recepti ...).

Učitelji sami izbirajo učno gradivo za uporabo pri izobraževanju.

Pri izbiri in izdelavi učnega gradiva je treba upoštevati naslednja merila:

- obsegati morajo v programu zajete vsebine,
- ustrezati morajo sodobnim didaktičnim načelom,
- didaktično in metodično morajo biti usklajena s temeljnimi cilji programa.

2.2.5 Posebno znanje izvajalcev programa

Učitelji si morajo za izvajanje programa UŽU MI pridobiti posebna andragoška znanja kot so: poznati morajo teoretske temelje in modele za delo z ranljivimi skupinami odraslih, sodobne andragoške pristope za delo z ranljivimi skupinami odraslih, ter razvoj temeljnih zmožnosti za življenjsko uspešnost. Posebej pomembno pa je, da so usposobljeni za izvajanje programa UŽU MI, in sicer s tem da dobro poznajo posebnosti ciljne skupine in njene potrebe ter dejanske potrebe lokalnega okolja. Ta znanja si lahko pridobijo v posebnem programu Temeljno usposabljanje učiteljev v programu UŽU MI.

Učitelji programu UŽU MI dokazujejo svoje znanje in usposobljenost za delo s ciljno skupini programa z obnavljanjem licence vsakih 5 let. Postopke, merila in pogoje za obnavljanje licence postavi ACS v sodelovanju z MŠŠ.

2.2.6 Javna veljavnost programa

Listina, ki jo pridobijo udeleženci, je javno veljavna

2.2.7 Sestavljenci programa

Prvotni program UŽU MI so sestavile: dr. Livija Knaflič, Natalija Žalec in spec. in Sonja Klemenčič, prof. (vse: Andragoški center Slovenije, Ljubljana).

Prenovo programa so opravili sodelavci Andragoškega centra Slovenije: dr. Petra Javrh, mag. Estera Možina, Manuel Kuran. Pri prenovi so sodelovali tudi izbrani učitelji praktiki.

3. PRILOGE

3.1 Zbirna mapa udeleženca

Zbirna mapa udeleženca ima te obvezne sestavine:

Osebni podatki udeleženca

Ime in priimek

Datum in kraj rojstva

Naslov bivališča

Izobrazba

Starost

Državljanstvo

Status (zaposlen, brezposeln)

Podjetje

Število let delovnih izkušenj

Življenjepis udeleženca

Dokazila

Dokazila, ki jih udeleženec uveljavlja ob vstopu v program z namenom priznavanja vsebin oz. z namenom analize učnih potreb udeleženca.

Osebni izobraževalni načrt

obsega učne cilje, konkreten časovni načrt ter podatke o znanju, interesih in pričakovanjih udeleženca ob vključitvi v program.

Dokumentacija usposabljanja

Obsega izdelke in gradiva, ki jih izdelata udeleženec, samoevalvacijski vprašalnik udeleženca o učnih dosežkih posameznega vsebinskega sklopa v okviru programa, evalvacijski vprašalnik učitelja in zunanjih sodelavcev, strokovnjakov in drugih o udeleženčevem delu, o učnih dosežkih posameznega vsebinskega sklopa v okviru programa, ki vsebuje tudi povratno informacijo o uspešnosti kandidata ter napotke za delo naprej, mnenje udeleženca (opazanje in refleksije) o procesu usposabljanja.

Ocena učitelja o doseganju standardov temeljnih zmožnosti

3.2 Evalvacija programa

Evalvacija programa je stalna strokovna naloga izbrane strokovne organizacije, ki je s svojimi strokovnimi in raziskovalnimi zmogljivostmi ter vsebino dela pristojna za opravljanje evalvacije. Metoda evalvacije bo izhajala iz strokovne presoje evalvacijskih ciljev ter bo usmerjena v kvalitativne analize, ki so uveljavljene v izobraževanju. Pri izpeljavi programa bo potekala tudi sprotne notranje evalvacije učnih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci.

Vsebina evalvacije

Cilji izobraževalnega programa

- Ali program zadošča potrebam, zaradi katerih je nastal?
- Ali zagotavlja uresničevanje zastavljenih ciljev izobraževalnega programa in koliko?

Ciljna skupina

- Ali vsebina programa ustreza potrebam, poprejšnjemu znanju in izkušnjam ciljne skupine?

Trajanje

- Ali je trajanje programa ustrezno glede na vsebino in organizacijo izpeljave programa?
- Ali sta trajanje in časovna razporeditev posameznih enot ustrezna?

Pogoji za vpis, napredovanje in dokončanje programa

- Ali so pogoji za vpis v program ustrezno opredeljeni?
- Ali so merila za presojo potrebe po vpisu v program primerni?
- Ali so pogoji za dokončanje programa ustrezno opredeljeni?

Organizacija izobraževanja

- Ali je organizacija izpeljave ustrezna?
- Ali bi bile pod določenimi pogoji učinkovite tudi nekatere druge oblike izpeljave?

Standardi znanja

- Ali so standardi znanja ustrezno opredeljeni glede na cilje programa?
- Ali so standardi znanja dovolj natančno opredeljeni? Vsebine
- Ali vsebine ustrezajo doseganju opredeljenih ciljev izobraževalnega programa?
- Ali predlagane vsebine ustrezajo in omogočajo doseganje opredeljenih standardov znanja?
- Ali so vsebine dovolj privlačne in zanimive za udeležence?

Učbeniki in učno gradivo

- Ali predvidena merila za izbiro učbenikov in učnega gradiva zadoščajo učiteljem pri izbiri?
- Ali bi bilo dobro, da bi za doseganje skupnih standardov obstajal temeljni učbenik ali temeljno gradivo?

Posebno znanje izvajalcev programa

- Ali so pogoji, določeni za izvajalce programa, ustrezni?

Subjekti evalvacije

Predlagamo, da pri evalvaciji sodelujejo: udeleženci programa, učitelji, vodje izobraževanja, drugi strokovnjaki.

Izbira merilnih pripomočkov

Predlagamo, da se pripravijo tile merilni pripomočki: vprašalnik za udeležence, vprašalnik za učitelje (vodeni intervju), opomnik za poročilo strokovnjakov.

Časovni načrt poteka evalvacije

Predlagamo, da se program evalvira: ob prvi izpeljavi programa, ki jo opravi vsak učitelj, vsaka tri leta po prvi izpeljavi.